

RESUM DE
LITERATURA
LLATINA

CARLES RIBA

ANTOLOGIA
DE TEXTOS A CURA
D'EUSEBI AYENSA

Calligraf

**Resum de
literatura llatina**

Carles Riba

La publicació d'aquesta
obra ha rebut el suport
de la Diputació de Girona

Edicions Cal·lígraf
Figueres, 2015

Primera edició —
gener 2015

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL
Monturiol, 2, 1er 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

**Disseny de la col·lecció
i maquetació**

Jaime Vicente

Imatge de coberta

Jaime Vicente

*Dibuix original a partir d'una
escultura de bronze d'un
orador (Arringatore). Museu
Arqueològic de Florència.*

Impressió

DC PLUS, Serveis Editorials

ISBN

978-84-942994-3-3

Dipòsit legal

GI-1886-2014

© del text

Hereus de Carles Riba i Bracons

© del pròleg

Eusebi Ayensa

**© dels textos de
l'antologia (en traducció
catalana) i de les notes**

Els traductors respectius

© de la imatge de coberta

Jaime Vicente

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o total
d'aquesta obra per qualsevol
mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic.*

Índex

PRÒLEG	15
RESUM DE LITERATURA LLATINA	29
I Introducció	
Roma i l'imperi	31
La cultura romana	32
La literatura llatina	33
La llengua llatina	35
Primers monuments	36
Períodes de la literatura llatina	37
II Primer període	
Introducció de l'hel·lenisme	39
L'iniciador: Livi Andronic	40
Assaigs d'epopeia romana: Nevi i Enni	41
El teatre	42
Gèneres dramàtics	44
Plaute	45
Terenci	45
Fi de la comèdia	46

La sàtira: Lucili	46
La prosa: Cató	47
La retòrica	48
III Segon període	
El segle de Cèsar	50
<i>L'oratòria</i>	51
<i>Ciceró</i>	52
<i>La història</i>	55
<i>Cèsar</i>	56
<i>Sal·lusti</i>	56
<i>L'erudició: Varró</i>	57
<i>Els «poetes nous»: Catul</i>	58
<i>Lucreci</i>	59
El segle d'August	59
<i>La història: Titus Livi</i>	60
<i>Virgili</i>	61
<i>Horaci</i>	63
<i>Els elegíacs</i>	64
<i>Ovidi</i>	64
IV Tercer període	66
Època de Tiberi a Neró	67
<i>L'oratòria</i>	67
<i>Poetes secundaris</i>	67
<i>Prosadors secundaris</i>	68
<i>Una novel·la: Petroni</i>	69
<i>Els estoics</i>	69
Època de Vespasià a Domicià	71
<i>Retorn a Virgili</i>	71
<i>Marcial i Juvenal</i>	71
Època de Nerva i Trajà	72
<i>Quintilià</i>	72

<i>Plini el Jove</i>	73
<i>Tàcit</i>	73
<i>Suetoni</i>	74
D'Adrià fins a la caiguda de l'imperi d'occident	74
<i>Poesia</i>	74
<i>Prosa</i>	75
<i>Conclusió</i>	77
Bibliografia	79

ANTOLOGIA DE TEXTOS

1	T. Macci Plaute, <i>El militar fanfarró</i>	85
2	Terenci, <i>El botxí de si mateix</i>	90
3	M. Porci Cató, <i>Agricultura</i>	95
	M. Tul·li Ciceró	
4	<i>Catilinàries</i>	97
5	<i>Leli (De l'amistat)</i>	103
6	Juli Cèsar, <i>Guerra de les Gàl·lies</i>	105
7	G. Sal·lusti Crisp, <i>Conjuració de Catilina</i>	108
8	Corneli Nepos, <i>Històries d'homes il·lustres</i>	110
9	M. Terenci Varró, <i>Del camp</i>	112
10	G. Valeri Catul, <i>Poemes</i>	114
11	T. Lucreci Carus, <i>De la natura</i>	116
12, 13	Titus Livi, <i>Història de Roma</i>	119
	P. Virgili Maró	
14	<i>Geòrgiques</i>	125
15	<i>Eneida</i>	129
	Q. Horaci Flac	
16	<i>Epodes</i>	136
17, 18	<i>Odes</i>	139
19	Albi Tibul, <i>Elegies</i>	142

20	Sext Properci, <i>Elegies</i>	145
	P. Ovidi Nasó	
21	<i>Art d'amar</i>	148
22	<i>Remei d'amor</i>	149
23	<i>Metamorfosis</i>	151
24	M. Anneu Sèneca, <i>Suasòries</i>	156
25	Q. Curci Rufus, <i>Història d'Alexandre</i>	160
26	Petroni, <i>Satiricó</i>	162
27	L. Anneu Sèneca, <i>Lletres a Lucili</i>	165
28	M. Anneu Lucà, <i>Farsàlia</i>	168
29	A. Persi Flac, <i>Sàtires</i>	170
30	Papini Estaci, <i>Silves</i>	173
31	M. Valeri Marcial, <i>Epigrames</i>	175
32	D. Juni Juvenal, <i>Sàtires</i>	177
33	M. Fabi Quintilià, <i>Educació de l'orador</i>	181
34	Plini el Jove, <i>Cartes</i>	184
35	Corneli Tàcit, <i>Germània</i>	189
36	G. Suetoni Tranquil, <i>Vides dels dotze Cèsars</i>	193
37	D. Magne Ausoni, <i>Mosel·la</i>	197
38	Claudi Claudià, <i>Rapte de Prosèrpina</i>	200
39	Rutili Namacià, <i>Del seu retorn</i>	202
40	Aulus Gel·li, <i>Nits àtiques</i>	204
41,	Macrobi, <i>Saturnals</i>	206
42	Florus, <i>Gestes dels romans</i>	209
43	L. Apuleu, <i>L'ase d'or (Les metamorfosis)</i>	212

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	
DE LES TRADUCCIONS SELECCIONADES	
PER A L'ANTOLOGIA	217

ÍNDEX DE NOMS PROPIS I OBRES LITERÀRIES CITADES	225
--	-----

RESUM
DE LITERATURA
LLATINA

I

Introducció

Roma i l'imperi

Sobre l'origen de Roma els historiadors antics no ens donen sinó faules; els moderns, avaluant la veritat que hi pugui haver sota d'elles, i completant-la amb les dades, més positives, de l'arqueologia, han arribat a establir alguna cosa més que hipòtesis. Sembla que la Roma primitiva nasqué d'una juxtaposició de tres elements principals: llatí, sabí i etrusc. Llatins i sabins, invasors indoeuropeus més o menys barrejats d'autòctons, foren afaïçonats com a poble pels etruscos, casta dominant d'origen obscur, probablement lidi, establerta tot entorn del Laci en una poderosa confederació de ciutats. Ells fundaren pròpiament Roma, en una data incerta, que la tradició té fixada el 754 a.C.; en el segle v a.C., però, l'element llatino-sabí apareix havent guanyat la preponderància.

L'emplaçament de la ciutat, en el lloc on el camí que uneix la Itàlia del centre a la del sud travessa el

Tíber, era agrest i, tant com estratègic, perillós. Roma, doncs, sentí de seguida la necessitat d'expandir-se; i dels etruscos sembla haver après la idea d'un imperi italià. Per un pacient sistema d'aliances i conquestes, incorporà de primer els pobles de l'entorn: Laci, Picènum, Etrúria, Campània; després la Cisalpina i Sicília; més tard ja, l'Àfrica, Grècia, l'Àsia; per fi la Gàl·lia, Hispània i Britània.

Els romans, que a la primeria guerrejaven per necessitats econòmiques i de defensa, acabaren per fer-se'n una missió; i dotats d'un geni polític que només ha tingut parió en Anglaterra, replasmaren tots els pobles conquerits en la vasta unitat lliurement matisada, en la múltiple col·laboració sota un poder central, coneguda per Imperi romà. D'aquest mestratge, pot dir-se que amb el temps no hi hagué romà que no en tingués consciència; Virgili, el més gran poeta de Roma, ho digué en un vers immortal, per a servir de lema a tots els llibres que sobre qualsevol aspecte de Roma s'escrivissin:

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Romà, recorda que tu has de regir els pobles per l'imperi.

La cultura romana

Roma no produí espontàniament una cultura, com Grècia: l'assimilà d'altres pobles en el curs de la seva mateixa expansió. Ara, no passivament, sinó en funció d'imperi; és a dir, incorporà, però també trans-

formà segons el seu propi geni, adaptà i difongué. La seva mestra cabdal fou Grècia, de la qual rebé la influència de primer a través dels etruscos, fortament penetrats de la civilització jònica, seguidament a través de les colònies gregues del sud d'Itàlia. Des de la presa de Tarent (272 a.C.) i la primera guerra púnica (265-240 a.C.), que determinà l'ocupació de Sicília, colonitzada per grecs, fins a la conquesta de la mateixa Grècia, declarada província romana sota el nom d'Acaia (142 a.C.), els romans van beure ja directament a les fonts de la cultura hel·lènica.

La literatura llatina

El fet essencial d'aquest progressiu acostament a Grècia fou la creació deliberada d'una literatura romana amb la grega davant per model. Horaci, que en les seves epístoles literàries esbossà una mena d'història del gust roma, digué en uns versos que són famosos a les aules:

*Graecia capta ferum victorem cepit et artes
intulit agresti Latio.*

La Grècia captiva captivà el seu fer vencedor
i introduí les arts en el Laci agrest.

Aquesta afirmació pot ésser tinguda encara com un axioma, si és corregida cronològicament segons la progressió ja indicada. I sempre que no es cregui que les lletres llatines són simplement una gegantina cò-

pia de models grecs. És veritat que s'imitaren les formes literàries sovint fins a la traducció, però omplint-les d'un sentit tot nou, fins oposat, que s'explica pel diferent geni dels dos pobles: reflexiu, utilitari i lent el romà, enfront del grec, imaginatiu, idealista i àgil. Així com també s'explica per llur diferent missió: de la filosofia i la ciència gregues aprengueren els romans a conèixer la natura humana; però, governants d'homes, no podien restar dins l'esfera de la simple especulació, havien d'encarar-se amb les realitats concretes de gent i d'individus molt diversos. La «humanitat» que impregna el millor de tota la literatura llatina no és, així, la del curiós pur, sinó la del polític, temperador, pràctic de contrastos.

Cal, en fi, tenir en compte que la literatura llatina no és obra merament de romans, sinó de tots els pobles de l'imperi que, almenys per a l'ús escrit, adoptaren la llengua de Roma. La qual cosa vol dir que, sortint escriptors d'altres regions d'Itàlia, i d'Àfrica, d'Espanya, de la Gàl·lia, del mateix món hel·lènic, enriquiren considerablement el patrimoni literari romà amb caràcters que sovint no tenien res a veure amb els propis de Grècia o de Roma. Per això, molts, pensant en la vastitud i el nom de l'Imperi, diuen «literatura romana» en comptes de «literatura llatina»; si nosaltres conservem aquesta segona denominació, no és per cap raó essencial, sinó simplement atenent-nos al general costum de designar una literatura pel nom de la llengua en què s'ha informat.